คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and Buddhism Propagation to Global Society ๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๕

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎก ฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๕
พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๕ คือ พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒ แบ่งเป็น ๖ ขันธกะ ดังนี้

๑. จัมมขันธกะ ว่าด้วย เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น, ทรงอนุญาตรองเท้า เป็นต้น, พระพุทธบัญญัติห้ามใช้ที่นั่งและที่นอนสูงใหญ่ เป็นต้น, เรื่องพระโสณกุฏิกัณณะ

๒. เภสัชชขันธกะ ว่าด้วยภิกษุอาพาธในฤดูสารท เป็นต้น, พระพุทธานุญาตน้ำมันเปลว เป็นต้น, พระปิลินทวัจฉเถระอาพาธเป็นโรคลม เป็นต้น, พระปิลินทวัจฉเถระซ่อมแปลงเขี้ยวเขา เป็นต้น, พระพุทธานุญาตงบน้ำอ้อย เป็นต้น, อุบาสิกาสุปปิยาถวายเนื้อขา เป็นต้น, เรื่องพราหมณ์ถวายยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน เป็นต้น, เรื่องมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส เป็นต้น, เรื่องพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะถวายงบน้ำอ้อย เป็นต้น, ทรงรับอาคารพักแรม เป็นต้น, เรื่องเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี เป็นต้น, เรื่องสีหเสนาบดี เป็นต้น, พระพุทธบัญญัติห้ามภัตตาหารบางชนิดเป็นต้น, เรื่องเมณฑกะคหบดี เป็นต้น, เรื่องเกณิยชฎิล เป็นต้น, เรื่องวุฑฒบรรพชิต เป็นต้น, พระพุทธานุญาตมหาประเทศ ๔ เป็นต้น

๓. กฐินขันธกะ ว่าด้วยภิกษุปาไฐยรัฐเดินทางเข้าเฝ้า เป็นต้น, มาติกา ๘ เป็นต้น

๔. จีวรขันธกะ ว่าด้วยองค์ของเจ้าหน้าที่ผู้รับจีวร เป็นต้น องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้แจกจีวร เป็นต้น พระพุทธบัญญัติห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัด เป็นต้น เรื่องนางวิสาขา มิคารมาตา เป็นต้น พระนอนหลับลืมสติ เป็นต้น เรื่องพระอาพาธโรคท้องร่วง เป็นต้น

๕. จัมเปยยขันธกะ ว่าด้วยเรื่องพระกัสสปโคตร เป็นต้น สงฆ์ ๕ ประเภท เป็นต้น ปฏิโกสนา ๒ อย่าง เป็นต้น อุกเขปนียกรรมที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น ตัชชนียกรรม เป็นต้น ตัชชนียกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมเป็นต้น

๖. โกสัมพีขันธกะ ว่าด้วยเรื่องภิกษุรูปหนึ่ง เป็นต้น แยกกันทำอุโบสถในสีมา เป็นต้น เรื่องความบาดหมางกัน เป็นต้น เรื่องทีฆาวุกุมาร เป็นต้น พระสารีบุตรเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ เป็นต้น พระเถรานุเถระเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ เป็นต้น รับภิกษุผู้ถูกยกเข้าหมู่ เป็นต้น

คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำนี้ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาความหมาย ในการแปลคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลบาลีซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือจึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

สารบัญ

บทที่		หน้า
๑	จัมมขันธกะ	๕
๒	เภสัชชขันธกะ	๙
๓	กฐินขันธกะ	๑๖
๔	จีวรขันธกะ	๒๑
๕	จัมเปยยขันธกะ	๒๙

บทที่ ๑

จัมมขันธกะ

บทนี้ กล่าวถึงจัมมขันธกะ ว่าด้วยเรื่องเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อได้รับการบรรพชาอุปสมบทแล้ว ท่านปรารภความเพียรอย่างยิ่ง เดินจงกรมจนเท้าทั้งสองแตก สถานที่เดินจงกรมเปื้อนเลือดดุจที่ฆ่าโค เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุสวมรองเท้าได้ ต่อมา พระภิกษุกลุ่มฉัพพัคคีย์ ได้ต่อเติมเสริมแต่งรูปแบบรองเท้าด้วยสีสันต่างๆ จึงทรงมีพระพุทธบัญญัติห้ามรองเท้าที่มีลักษณะสีสันฉูดฉาด และรวมถึงการใช้ที่นั่งและที่นอนสูงใหญ่ เป็นต้น

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๔๘. ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป

๒๔๕. อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “เอวํ โข ภิกฺขเว กุลปุตฺตา อญฺญํ พฺยากโรนฺติ อตฺโถ จ วุตฺโต อตฺตา จ อนุปนีโต. อถ จ ปนิเธกจฺเจ โมฆปุริสา หสมานกํ มญฺเญ อญฺญํ พฺยากโรนฺติ เต ปจฺฉา วิฆาตํ อาปชฺชนฺตี”ติ. อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ โสณํ อามนฺเตสิ “ตฺวํ โขสิ โสณ สุขุมาโล. อนุชานามิ เต โสณ เอกปลาสิกํ อุปาหน”นฺติ. “อหํ โข ภนฺเต อสีติสกฏวาเห หิรญฺญํ โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สตฺตหตฺถิกญฺจ อนีกํ. อถาหํ ภนฺเต เอกปลาสิกํ เจ อุปาหนํ ปริหริสฺสามิ ตสฺส เม ภวิสฺสนฺติ วตฺตาโร ‘โสโณ โกฬิวิโส อสีติสกฏวาเห หิรญฺญํ โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สตฺตหตฺถิกญฺจ อนีกํ. โส ทานายํ เอกปลาสิกาสุ อุปาหนาสุ สตฺโต’ติ. สเจ ภควา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุชานิสฺสติ อหมฺปิ ปริภุญฺชิสฺสามิ โน เจ ภควา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุชานิสฺสติ อหมฺปิ น ปริภุญฺชิสฺสามี”ติ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว เอกปลาสิกํ อุปาหนํ. น ภิกฺขเว ทิคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น ติคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น คุณงฺคุณูปาหนา ธาเรตพฺพา. โย ธาเรยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา”ติ.

ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโต.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๔๘. ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป

– การห้ามซึ่งรองเท้ามีรองเท้า ๒ ชั้นเป็นต้น/

๒๔๕. อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ **“เอวํ โข** – อย่างนี้แล/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **กุลปุตฺตา** – บุตรแห่งตระกูลทั้งหลาย/ **อญฺญํ** – ที่ควรรู้ทั่ว/ [**อรหตฺตํ** – ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์]/ **พฺยากโรนฺติ** – ย่อมพยากรณ์/ **อตฺโถ จ** – เนื้อความ ด้วย/ **วุตฺโต**–ชื่อว่ากล่าวแล้ว/ **อตฺตา จ** – ตน ด้วย/ **อนุปนีโต.** – ชื่อว่ามิได้นำเข้าไปแล้ว/

อถ – ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น/ [**สนฺเต** – มีอยู่]/ **จ ปนิเธกจฺเจ** – ก็แล ในพระธรรมและพระวินัยนี้ บางพวก/ **โมฆปุริสา** – โมฆบุรุษะทั้งหลาย/ **หสมานกํ มญฺเญ** – ราวกะว่าหัวเราะกันอยู่/ **อญฺญํ** – ที่พึงรู้ทั่ว/ [**อรหตฺตผลํ**

– ซึ่งผลแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์]/ **พฺยากโรนฺติ** – ย่อมพยากรณ์/ **เต** – เหล่านั้น/ [**โมฆปุริสา** – โมฆบุรุษะทั้งหลาย]/ **ปจฺฉา** – ในภายหลัง/ **วิฆาตํ** – ซึ่งความรำคาญใจ/ **อาปชฺชนฺตี"ติ.** – ย่อมถึงทั่ว"ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อายสฺมนฺตํ** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **โสณํ** – ชื่อว่าโสณะ/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ **"ตฺวํ โขสิ** – เธอ ย่อมเป็นแล/ **โสณ** – ดูก่อนโสณะ/ **สุขุมาโล.** – เป็นผู้ละเอียดอ่อน/ **อนุชานามิ** – ย่อมอนุญาต/ **เต** – แก่เธอ/ **โสณ** – ดูก่อนโสณะ/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **เอกปลาสิกํ** – ที่มีชั้นเดียว/ **อุปาหน"นฺติ.** – ซึ่งรองเท้า"ดังนี้/

"อหํ โข – ข้าพระองค์แล/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **อสีติสกฏวาเห** – ในพาหนะที่มี ๘๐ เกวียนเป็นประมาณ/ **หิรญฺญํ** – ซึ่งเงิน/ **โอหาย** – ละทิ้งแล้ว/ **อคารสฺมา** – จากเรือน/ **อนคาริยํ** – โดยความเป็นแห่งบุคคลผู้มีเรือนหามิได้/ **ปพฺพชิโต** – บรรพชาแล้ว/ **สตฺตหตฺถิกณฺเจ** – ที่ประกอบแล้วด้วยช้าง ๗ เชือก ด้วย/ **อนีกํ.** – ซึ่งกองคาราวาน/ **อถาหํ** – ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ ข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **เอกปลาสิกํ** – ที่มีชั้นเดียว/ **เจ** – หากว่า/ **อุปาหนํ** – ที่มีชั้นเดียว/ **ปริหริสฺสามิ** – จักนำไปโดยรอบ/ **ตสฺส** – นั้น/ **เม** – แก่ข้าพระองค์/ **ภวิสฺสนฺติ** – จักเป็น/ **วตฺตาโร** – เป็นผู้ว่ากล่าว/ [**มนุสฺสา** – มนุษย์ทั้งหลาย]/ **'โสโณ** – ชื่อว่าโสณะ/ **โกฬิวิโส** – ผู้โกฬิวิสะ/ [**เสฏฺฐิปุตฺโต** – บุตรแห่งเศรษฐี]/ **อสีติสกฏวาเห** – ในพาหนะที่มี ๘๐ เกวียนเป็นประมาณ/ **หิรญฺญํ** – ซึ่งเงิน/ **โอหาย** – ละทิ้งแล้ว/ **อคารสฺมา** – จากเรือน/ **อนคาริยํ** – โดยความเป็นแห่งบุคคลผู้มีเรือนหามิได้/ **ปพฺพชิโต** – บรรพชาแล้ว/ **สตฺตหตฺถิกณฺเจ** – ที่ประกอบแล้วด้วยช้าง ๗ เชือก ด้วย/ **อนีกํ.** – ซึ่งกองคาราวาน/ **โส ทานายํ** – ในบัดนี้ ผู้นี้นั้น/ [**เสฏฺฐิปุตฺโต** – บุตรแห่งเศรษฐี]/ **เอกปลาสิกาสุ** – ที่มีชั้นเดียว/ **อุปาหนาสุ** – ในรองเท้าทั้งหลาย/ **สตฺโต'ติ.** – เป็นผู้ข้องอยู่แล้ว'ดังนี้/ **สเจ** – ถ้าว่า/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภิกฺขุสงฺฆสฺส** – แก่หมู่แห่งภิกษุ/ **อนุชานิสฺสติ** – จักทรงอนุญาต/ **อหมฺปิ** – แม้ข้าพระองค์/ **ปริภุญฺชิสฺสามิ** – จักใช้สอย/ **โน** – หามิได้/ **เจ** – หากว่า/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภิกฺขุสงฺฆสฺส** – แก่หมู่แห่งภิกษุ/ **อนุชานิสฺสติ** – จักทรงอนุญาต/ **อหมฺปิ** – แม้ข้าพระองค์/ **น ปริภุญฺชิสฺสามี"ติ.** – จักไม่ใช้สอย"ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถํ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ **"อนุชานามิ** – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **เอกปลาสิกํ** – ที่มีชั้นเดียว/ **อุปาหนํ.** – ซึ่งรองเท้า/

"น – หามิได้/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **[ภิกฺขุนา** – อันภิกษุ]/ **ทิคุณา** – ที่มี ๒ เดียว/ **อุปาหนา** – รองเท้า/ **ธาเรตพฺพา.** – พึงใช้สอย/ **น** – หามิได้/ **[ภิกฺขุนา** – อันภิกษุ]/ **ติคุณา** – ที่มี ๒ เดียว/ **อุปาหนา** – รองเท้า/ **ธาเรตพฺพา.** – พึงใช้สอย/ **น** – หามิได้/ **[ภิกฺขุนา** – อันภิกษุ]/ **คุณงฺคุณูปาหนา** – รองเท้าที่มีหลายชั้น/ **ธาเรตพฺพา.** – พึงใช้สอย/ **โย** – รูปใด/ [**ภิกฺขุ** – ภิกษุ]/ **ธาเรยฺย;** – พึงใช้สอย/ [**ตสฺส** – รูปนั้น/ **ภิกฺขุโน** – แก่ภิกษุ/ **โหติ** – ย่อมมี]/ **อาปตฺติ** – การถึงทั่ว/ **[ธมฺมสฺส** – ซึ่งธรรม]/ **ทุกฺกฏสฺสา"ติ.** – ชื่อว่าทุกกฏ"ดังนี้แล/

ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป – ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกเขปะ/ **นิฏฺฐิโต.** – จบแล้ว/

๓. การแปลโดยความ

๑๔๘. ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามใช้รองเท้า ๒ ชั้นเป็นต้น[๑]

[๒๔๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรทั้งหลายกล่าวพยากรณ์อรหัตตผลอย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวแต่เนื้อความและมิได้น้อมตนเข้าไป๒ แต่โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้เห็นเป็นของสนุก กล่าวพยากรณ์อรหัตตผล ภายหลัง จึงเดือดร้อน”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระโสณะว่า “โสณะ เธอเป็นคนสุขุมาลชาติ เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียวแก่เธอ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ละทิ้งเงินถึง ๘๐ เล่มเกวียนและกองคาราวานประกอบด้วยช้าง ๗ เชือก ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเป็นอย่างนี้ ถ้าข้าพระองค์จะใช้รองเท้าชั้นเดียวก็จะมีคนกล่าวว่า พระโสณโกฬิวิสะละทิ้งเงินถึง ๘๐ เล่มเกวียนและกองคาราวานประกอบด้วยช้าง ๗ เชือก ออกบวชเป็นบรรพชิต เวลานี้ท่านพระโสณะนั้นยังข้องอยู่ในเรื่องรองเท้าชั้นเดียว ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระองค์ก็จะใช้สอย ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระองค์ก็จะไม่ใช้สอย พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้า ๒ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้า ๓ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้น รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

การห้ามซึ่งรองเท้ามีรองเท้า ๒ ชั้นเป็นต้น จบ.

๔. สรุป

พระพุทธบัญญัติห้ามเกี่ยวกับการสวมรองเท้า ๒ ชั้น เป็นต้นนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามเพื่อมิให้พระภิกษุสงฆ์สวมใส่รองเท้าไปทำนองแฟชั่น หรือรองเท้าที่มีสีสันฉูดฉาดสีสันสวยงามหรือโก้หรูตามแบบอย่างชาวโลก แต่ทรงอนุญาตรองเท้าที่เหมาะสำหรับอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ

---

[๑] วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๕/๑๓.

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

รองเท้าสำหรับพระภิกษุ บางสถานที่ใส่ไม่ได้ เช่น ละแวกบ้าน ลานพระเจดีย์ เป็นต้น

บางสถานที่ใส่ได้ เช่น เดินตามแนวป่าเขาลำเนาไพร สถานที่รกร้าง กันดาร สกปรก เป็นต้น

บางชนิดใส่ไม่ได้ เช่น รองเท้าแฟชั่น ที่ชาวโลกสวมใส่กัน ใส่รองเท้าได้ เช่น รองเท้าสีไม่ฉูดฉาด เรียบง่าย ไม่เป็นที่หมายปองของขโมย

การจะทำบุญถวายรองเท้าพระภิกษุ ควรคำนึง ๓ ประเด็น คือ ๑) ผู้ถวายคือทายกมีเจตนาเป็นกุศล ๒) วัตถุทาน (รองเท้า) ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เหมาะสมแก่สมณสารูป ๓) ปฏิคคาหก ผู้รับหมายถึงพระภิกษุสงฆ์ นำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติธรรม รักษาธรรม

บทที่ ๒

เภสัชชขันธกะ

บทนี้ กล่าวถึงเภสัชชขันธกะ ว่าด้วยภิกษุอาพาธในฤดูสารท สมัยหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายต่างอาพาธกันเป็นจำนวนมาก และอาพาธดังกล่าวก็เกิดขึ้นในฤดูใบไม้ร่วง พระผู้มีพระภาค ได้ทรงดำริว่า “เภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหารด้วย จึงได้อนุญาตให้พระภิกษุฉันได้ทั้งในเวลากาลและยามวิกาล

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๖๐. ปญฺจเภสชฺชกถา

๒๖๐. เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ. เต เตน กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. อทฺทสา โข ภควา เต ภิกฺขู กิเส ลูเข ทุพฺพณฺเณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต ธมนิสนฺถตคตฺเต ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กึ นุ โข อานนฺท เอตรหิ ภิกฺขู กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ ? “เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ. เต เตน กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ. อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “เอตรหิ โข ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ. เต เตน กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. กึ นุ โข อหํ ภิกฺขูนํ เภสชฺชํ อนุชานเยฺยํ ยํ เภสชฺชญฺเจว อสฺส เภสชฺชสมฺมตญฺจ โลกสฺส อาหารตฺถญฺจ ผเรยฺย น จ โอฬาริโก อาหาโร ปญฺญายเยฺยา”ติ? อถ โข ภควโต เอตทโหสิ “อิมานิ โข ปญฺจ เภสชฺชานิ เสยฺยถิทํ สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ เภสชฺชานิ เจว เภสชฺชสมฺมตานิ จ โลกสฺส อาหารตฺถญฺจ ผรนฺติ น จ โอฬาริโก อาหาโร ปญฺญายติ. ยํนูนาหํ ภิกฺขูนํ อิมานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุชานเยฺยํ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุ”นฺติ. อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อิธ มยฺหํ ภิกฺขเว รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ‘เอตรหิ โข ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ. เต เตน กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. กึ นุ โข อหํ ภิกฺขูนํ เภสชฺชํ อนุชานเยฺยํ ยํ เภสชฺชญฺเจว อสฺส เภสชฺชสมฺมตญฺจ โลกสฺส อาหารตฺถญฺจ ผเรยฺย น จ โอฬาริโก อาหาโร ปญฺญายเยฺยา’ติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ‘อิมานิ โข ปญฺจ เภสชฺชานิ เสยฺยถิทํ สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ เภสชฺชานิ เจว เภสชฺชสมฺมตานิ จ โลกสฺส อาหารตฺถญฺจ ผรนฺติ น จ โอฬาริโก อาหาโร ปญฺญายติ. ยํนูนาหํ ภิกฺขูนํ อิมานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุชานเยฺยํ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุ’นฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุ”นฺติ.

๒๖๑. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชนฺติ. เตสํ ยานิปิ ตานิ ปากติกานิ ลูขานิ โภชนานิ ตานิปิ นจฺฉาเทนฺติ ปเคว เสเนสิตานิ. เต เตน เจว สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐา อิมินา จ ภตฺตาจฺฉาทเกน ตทุภเยน ภิยฺโยโสมตฺตาย กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. อทฺทสา โข ภควา เต ภิกฺขู ภิยฺโยโสมตฺตาย กิเส ลูเข ทุพฺพณฺเณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต ธมนิสนฺถตคตฺเต ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กึ นุ โข อานนฺท เอตรหิ ภิกฺขู ภิยฺโยโสมตฺตาย กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ? “เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขู ตานิ จ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชนฺติ. เตสํ ยานิปิ ตานิ ปากติกานิ ลูขานิ โภชนานิ ตานิปิ นจฺฉาเทนฺติ ปเคว เสเนสิกานิ. เต เตน เจว สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐา อิมินา จ ภตฺตาจฺฉาทเกน ตทุภเยน ภิยฺโยโสมตฺตาย กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ ปฏิคฺคเหตฺวา กาเลปิ วิกาเลปิ ปริภุญฺชิตุ”นฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๖๐. ปญฺจเภสชฺชกถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งเภสัช ๕ ชนิด/

๒๖๐. เตน – นั้น/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **พุทฺโธ** – ผู้เป็นพระพุทธเจ้า/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สาวตฺถิยํ** – ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **วิหรติ** – ย่อมทรงประทับอยู่/ **เชตวเน** – ชื่อว่าเชตวัน/ **อนาถปิณฺฑิกสฺส** – ของคฤหบดีผู้มีก้อนข้าวเพื่อบุคคลผู้มีที่พึ่งหามิได้/ **อาราเม.** – ณ อาราม/

เตน โข – นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **ภิกฺขูนํ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐานํ** – ถูกต้องแล้ว/ **ยาคุปิ** – แม้ข้าวต้ม/ **ปีตา** – ที่ดื่มแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **ภตฺตมฺปิ** – แม้ข้าวสวย/ **ภุตฺตํ** – ที่ฉันแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ.** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **เต** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน** – นั้น/ [**อาพาเธน** – เพราะความเจ็บป่วย]/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/

อทฺทสา โข – ได้ทอดพระเนตรแล้วแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **กิเส** – ผู้ซูบผอม/ **ลูเข** – ผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺเณ** – ผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต** – ผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺเต.** – ผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/ **ทิสฺวาน** – ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว/ **อายสฺมนฺตํ** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **อานนฺทํ** – ชื่อว่าอานนท์/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ **“กึ นุ โข** – เพราะอะไรหนอแล/ **อานนฺท** – ดูก่อนอานนท์/ **เอตรหิ** – ในกาลบัดนี้/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ?** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น”ดังนี้?/

“เอตรหิ – ในกาลบัดนี้/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ภิกฺขูนํ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐานํ** – ถูกต้องแล้ว/ **ยาคุปิ** – แม้ข้าวต้ม/ **ปีตา** – ที่ดื่มแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **ภตฺตมฺปิ** – แม้ข้าวสวย/ **ภุตฺตํ** – ที่ฉันแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ.** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **เต** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน** – นั้น/ [**อาพาเธน** – เพราะอาพาธ]/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น”ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **รโหคตสฺส** – ผู้ทรงประทับอยู่แล้วในที่สงัด/ **ปฏิสลฺลีนสฺส** – ผู้ทรงประทับหลีกเร้นพร้อมเฉพาะแล้ว/ **เอวํ** – อย่างนี้/ **เจตโส** – แห่งพระทัย/ **ปริวิตกฺโก** – ความตริตรองโดยรอบ/ **อุทปาทิ** – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ **“เอตรหิ โข** – ในกาลบัดนี้แล/ **ภิกฺขูนํ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐานํ** – ถูกต้องแล้ว/ **ยาคุปิ** – แม้ข้าวต้ม/ **ปีตา** – ที่ดื่มแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **ภตฺตมฺปิ** – แม้ข้าวสวย/ **ภุตฺตํ** – ที่ฉันแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ.** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **เต** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน** – นั้น/ [**อาพาเธน** – เพราะอาพาธ]/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/

“กึ นุ โข – ซึ่งอะไรหนอแล/ **อหํ** – ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **เภสชฺชํ** – ให้เป็นยา/ **อนุชานෙยฺยํ** – พึงอนุญาต/ **ยํ** – ใด/ [**วตฺถุ** – วัตถุ]/ **เภสชฺชญฺเจว** – เป็นยา ด้วยนั่นแล/ **อสฺส** – พึงเป็น/ **เภสชฺชสมฺมตญฺจ** – เป็นวัตถุที่รู้พร้อมกันแล้วว่าเป็นยา ด้วย/ **โลกสฺส** – แห่งสัตว์ผู้อาศัยอยู่ในโลก/ **อาหารตฺถญฺจ** – เพื่อประโยชน์แห่งวัตถุที่ควรบริโภค ด้วย/ **ผเรยฺย** – พึงแผ่ไป/ **น จ** – หามิได้ ด้วย/ **โอหาริโก** – ที่หยาบ/ **อาหาโร** – อาหาร/ **ปญฺญาเยยฺยา”ติ?** – พึงปรากฏชัด”ดังนี้?/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตทโหสิ** – ความดำรินั่น ได้มีแล้ว/ **“อิมานิ โข** – เหล่านี้แล/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – เภสัชทั้งหลาย/ **เสยฺยถีทํ;** – ข้อนี้ เป็นอย่างไร ได้แก่/ [๑] **สปฺปิ** – เนยใส/ [๒] **นวนีตํ** – เนยข้น/ [๓] **เตลํ** – น้ำมัน/ [๔] **มธุ** – น้ำผึ้ง/ [๕] **ผาณิตํ;** – น้ำอ้อย/ **เภสชฺชานิ เจว** – เป็นยา ด้วยนั่นแล/ **เภสชฺชสมฺมตานิ จ** – เป็นวัตถุที่รู้พร้อมกันแล้วว่าเป็นยา ด้วย/ **โลกสฺส** – แห่งสัตว์ผู้อาศัยอยู่ในโลก/ **อาหารตฺถญฺจ** – เพื่อประโยชน์แห่งวัตถุที่ควรบริโภค ด้วย/ **ผรนฺติ** – ย่อมเป็นไป/ **น จ** – หามิได้ ด้วย/ **โอหาริโก** – ที่หยาบ/ **อาหาโร** – อาหาร/ **ปญฺญายติ.** – ย่อมปรากฏชัด/ **ยนฺนูนาหํ** – ไฉนหนอ ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **อิมานิ** – เหล่านี้/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **อนุชานෙยฺยं** – พึงอนุญาต/ **กาเล** – ในกาล/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเล** – ในกาล/ **ปริภุญฺชิตุ”นฺติ.** – เพื่อการฉัน”ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สายนฺหสมยं** – ในสมัยที่เป็นเวลาเย็นแห่งวัน/ **ปฏิสลฺลานา** – จากสถานที่เป็นที่หลีกเร้นเฉพาะ/ **วุฏฺฐิโต** – ทรงเสด็จลุกขึ้นไปปราศแล้ว/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถํ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“อิธ – นี้/ [**ฐาเน** – ในสถานที่]/ **มยฺหํ** – แก่ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **รโหคตสฺส** – ผู้อยู่แล้วในที่ลับ/ **ปฏิสลฺลีนสฺส** – ผู้หลีกเร้นพร้อมเฉพาะแล้ว/ **เอวํ** – อย่างนี้/ **เจตโส** – แห่งพระทัย/ **ปริวิตกฺโก** – ความตริตรองโดยรอบ/ **อุทปาทิ** – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ **‘เอตรหิ โข** – ในกาลบัดนี้แล/ **ภิกฺขูนํ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐานํ** – ถูกต้องแล้ว/ **ยาคุปิ** – แม้ข้าวต้ม/ **ปีตา** – ที่ดื่มแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **ภตฺตมฺปิ** – แม้ข้าวสวย/ **ภุตฺตํ** – ที่ฉันแล้ว/ **อุคฺคจฺฉติ.** – ย่อมพุ่งขึ้นมา/ **เต** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน** – นั้น/ [**อาพาเธน** – เพราะความเจ็บป่วย]/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/

‘กึ นุ โข – ซึ่งอะไรหนอแล/ **อหํ** – ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **เภสชฺชํ** – ให้เป็นยา/ **อนุชานิสฺสามิ** – พึงอนุญาต/ **ยํ** – ใด/ [**วตฺถุ** – วัตถุ]/ **เภสชฺชญฺเจว** – เป็นยาด้วยนั่นแล/ **อสฺส** – พึงเป็น/ **เภสชฺชสมฺมตญฺจ** – เป็นวัตถุที่รู้พร้อมกันแล้วว่าเป็นยา ด้วย/ **โลกสฺส** – แห่งสัตว์ผู้อาศัยอยู่ในโลก/ **อาหารตฺถญฺจ** – เพื่อประโยชน์แห่งวัตถุที่ควรบริโภค ด้วย/ **ผเรยฺย** – พึงแผ่ไป/ **น จ** – หามิได้ ด้วย/ **โอหาริโก** – ที่หยาบ/ **อาหาโร** – อาหาร/ **ปญฺญายเยยฺยา”ติ?** – พึงปรากฏ”ดังนี้?/

ตสฺส – นั้น/ **มยฺหํ** – แก่ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **เอตทโหสิ** – ความคิดนั่น ได้มีแล้ว/ **‘อิมานิ โข** – เหล่านี้แล/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – เภสัชทั้งหลาย/ **เสยฺยถีทํ;** – ข้อนี้ เป็นอย่างไร ได้แก่/ [๑] **สปฺปิ** – เนยใส/ [๒] **นวนีตํ** – เนยข้น/ [๓] **เตลํ** – น้ำมัน/ [๔] **มธุ** – น้ำผึ้ง/ [๕] **ผาณิตํ;** – น้ำอ้อย/ **เภสชฺชานิ เจว** – เป็นยาด้วยนั่นแล/ **เภสชฺชสมฺมตานิ จ** – เป็นวัตถุที่รู้พร้อมกันแล้วว่าเป็นยา ด้วย/ **โลกสฺส** – แห่งสัตว์ผู้อาศัยอยู่ในโลก/ **อาหารตฺถญฺจ** – เพื่อประโยชน์แห่งวัตถุที่ควรบริโภค ด้วย/ **ผรนฺติ** – ย่อมเป็นไป/ **น จ** – หามิได้ ด้วย/ **โอหาริโก** – ที่หยาบ/ **อาหาโร** – อาหาร/ **ปญฺญายติ.** – ย่อมปรากฏชัด/ **ยนฺนูนาหํ** – ไฉนหนอ ข้าพเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **อิมานิ** – เหล่านี้/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **อนุชาเนยฺยํ** – พึงอนุญาต/ **กาเล** – ในกาล/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเล** – ในกาล/ **ปริภุญฺชิตุ’นฺติ.** – เพื่อการฉัน’ดังนี้/

“อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **ตานิ** – เหล่านั้น/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **อนุชาเนยฺยํ** – พึงอนุญาต/ **กาเล** – ในกาล/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเล** – ในกาล/ **ปริภุญฺชิตุ”นฺติ.** – เพื่อการฉัน”ดังนี้/

๒๖๑. เตน โข – นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **ตานิ** – เหล่านั้น/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **กาเล** – ในกาล/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเล** – ในกาล/ **ปริภุญฺชนฺติ.** – ย่อมฉัน/ **เตสํ** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขูนํ** – ของภิกษุทั้งหลาย]/ **ยานิปิ ตานิ** – แม้เหล่าใดเหล่านั้น/ **ปากติกานิ** – ที่เป็นของปกติ/ **ลูขานิ** – ชนิดหยาบ/ **โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย/ **ตานิปิ** – แม้เหล่านั้น/ [**โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย]/ **นจฺฉาเทนฺติ** – ย่อมไม่ย่อย/ **ปเคว** – ก่อนนั่นแล/ **เสเนสิตานิ.** – ที่ประกอบแล้วด้วยไขมัน/ [**โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย]/

เต – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน เจว** – นั้น ด้วยนั่นแล/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐา** – ถูกต้องแล้ว/ **อิมินา จ** – นี้ ด้วย/ **ภตฺตาจฺฉาทเกน** – เพราะการเบื่อต่อข้าวสวย/ **ตทุภเยน** – ทั้ง ๒ ประการนั้น/ [**อากาเรน** – เพราะอาการ]/ **ภิยฺโยโสมตฺตาย** – โดยประมาณอย่างยิ่ง/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/

อทฺทสา โข – ได้ทอดพระเนตรแล้วแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **ภิยฺโยโสมตฺตาย** – โดยประมาณอย่างยิ่ง/ **กิเส** – ผู้ซูบผอม/ **ลูเข** – ผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺเณ** – ผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต** – ผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺเต.** – ผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น/ **ทิสฺวาน** – ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว/ **อายสฺมนฺตํ** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **อานนฺทํ** – ชื่อว่าอานนท์/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“กึ นุ โข – เพราะอะไรหนอแล/ **อานนฺท** – ดูก่อนอานนท์/ **เอตรหิ** – ในกาลบัดนี้/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **ภิยฺโยโสมตฺตาย** – โดยประมาณอย่างยิ่ง/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ?** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น”ดังนี้?/

“เอตรหิ – ในกาลบัดนี้/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **ตานิ จ** – เหล่านั้น ด้วย/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **กาเล** – ในกาล/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเล** – ในกาล/ **ปริภุญฺชนฺติ.** – ย่อมฉัน/ **เตสํ** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขูนํ** – ของภิกษุทั้งหลาย]/ **ยานิปิ ตานิ** – แม้เหล่าใดเหล่านั้น/ **ปากติกานิ** – ที่เป็นของปกติ/ **ลูขานิ** – ชนิดหยาบ/ **โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย/ **ตานิปิ** – แม้เหล่านั้น/ [**โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย]/ **นจฺฉาเทนฺติ** – ย่อมไม่ย่อยไป/ [**โภชนานิ** – วัตถุที่ควรบริโภคทั้งหลาย]/ **ปเคว** – ก่อนนั่นแล/ **เสเนสิตานิ.** – ที่ประกอบแล้วด้วยไขมัน/ **เต** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย]/ **เตน เจว** – นั้น ด้วยนั่นแล/ **สารทิเกน** – ที่เกิดแล้วในฤดูสารท/ **อาพาเธน** – อันความเจ็บป่วย/ **ผุฏฺฐา** – ถูกต้องแล้ว/ **อิมินา จ** – นี้ ด้วย/ **ภตฺตาจฺฉาทเกน** – เพราะการเบื่อต่อข้าวสวย/ **ตทุภเยน** – ทั้ง ๒ ประการนั้น/ [**อากาเรน** – เพราะอาการ]/ **ภิยฺโยโสมตฺตาย** – โดยประมาณอย่างยิ่ง/ **กิสา** – เป็นผู้ซูบผอม/ **โหนฺติ** – ย่อมเป็น/ **ลูขา** – เป็นผู้เศร้าหมอง/ **ทุพฺพณฺณา** – เป็นผู้มีผิวพรรณอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ **อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา** – เป็นผู้มีความเหลืองขึ้นและความเหลืองขึ้นเกิดแล้ว/ **ธมนิสนฺถตคตฺตา”ติ.** – เป็นผู้มีตัวสะพรั่งแล้วด้วยแถวแห่งเอ็น”ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถํ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ **“อนุชานามิ** – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **ตานิ** – เหล่านั้น/ **ปญฺจ** – ๕ ประเภท/ **เภสชฺชานิ** – ซึ่งเภสัชทั้งหลาย/ **ปฏิคฺคเหตฺวา** – รับเอาเฉพาะแล้ว/ **กาเลปิ** – ในกาลบ้าง/ **วิกาเลปิ** – ในสมัยที่มีกาลไปปราศแล้วบ้าง/ **ปริภุญฺชิตุ”นฺติ.** – เพื่อการฉัน”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

ปัญจเภสัชชกถา[๒]
ว่าด้วยทรงอนุญาตเภสัช ๕

เรื่องภิกษุอาพาธในฤดูสารท

[๒๖๐] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้นพระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลืองเส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง จึงตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ ทำไมเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งเพราะโรคนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้น ประทับในที่สงัด ได้เกิดความดำริในพระทัยอย่างนี้ว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมาภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น เราจะอนุญาตอะไรเป็นยาแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งจะให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ได้ทรงดำริดังนี้ว่า “เภสัช ๕ นี้ ได้แก่ เนยใสเนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยา
ทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ อย่ากระนั้นเลย เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วฉันในกาล”
ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น ทรงแสดงธรรมีกถา
เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า ‘เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น เราจะอนุญาตอะไรเป็นยาแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นทั้งตัวยา และชาวโลกถือกันว่าเป็นยา ทั้งจะให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘เภสัช ๕ นี้ ได้แก่เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วฉันในกาล’ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัชทั้ง ๕ เหล่านั้นในกาลแล้วฉันในกาล”

เรื่องเภสัช ๕ ในเวลาวิกาล

[๒๖๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ ในกาลแล้วฉันในกาลโภชนาหารชนิดธรรมดาที่ฉันประจำวันของภิกษุเหล่านั้นยังไม่อาจย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารชนิดที่มีไขมัน ภิกษุเหล่านั้นจึงป่วยด้วยอาพาธที่

[๒] วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๐-๒๖๑/๔๓-๔๔.

เกิดในฤดูสารทและเบื่อภัตตาหาร เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น จึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลืองเส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งมากยิ่งขึ้น

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสถามท่านพระอานนท์อีกว่า “อานนท์ ทำไมเวลานี้ภิกษุทั้งหลายจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลืองเส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ ในกาลแล้วฉันในกาล โภชนาหารชนิดธรรมดาที่ฉันประจำวันของภิกษุเหล่านั้นยังไม่อาจย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารชนิดที่มีไขมัน ภิกษุทั้งหลายจึงป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท และเบื่อภัตตาหาร เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น จึงซูบผอม หมองคล้ำซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งมากยิ่งขึ้น พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเภสัช ๕ ฉันได้ทั้งในกาลและในเวลาวิกาล”

๔. สรุป

วิกาลโภชนสิกขาบท (ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล) หมายถึง สิกขาบทที่ห้ามฉันตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงก่อนอรุณวันใหม่ เมื่อพระภิกษุเกิดอาพาธเป็นจำนวนมาก จึงทรงอนุญาตให้ฉันเภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ฉันเฉพาะในกาลเท่านั้น เมื่ออาการป่วยของพระภิกษุทั้งหลายยังไม่ทุเลาเบาลง จึงทรงอนุญาตให้ฉันได้ในเวลาวิกาลด้วย เพราะถือว่าเภสัช ๕ อย่างนี้เป็นยา อีกทั้งชาวบ้านก็ถือว่าเป็นตัวยาด้วย

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

"คิลานปัจจัยเภสัช" หมายถึง ยาสำหรับเยียวยาไข้ เพราะเมื่อพระภิกษุป่วยไข ก็มีความจำเป็นจะต้องปฐมพยาบาล หรือทำการเยียวยา เกี่ยวกับคิลานปัจจัยเภสัชนี้ ก็จะมีทั้งข้ออนุญาต และข้อห้าม

"ข้ออนุญาต" หมายถึง ให้พระภิกษุทำได้ หรือ ฉันได้ เช่น เภสัช ๕ ชนิด คือ ๑) เนยใส ๒) เนยข้น ๓) น้ำมัน ๔) น้ำผึ้ง ๕) น้ำอ้อย แต่ก็ฉันได้ภายใน ๗ วัน หากจะฉันใหม่ต้องทำให้เป็นกัปปิยะ คือ รับประเคนใหม่

"ข้อห้าม" หมายถึง ไม่ให้พระภิกษุฉัน ถ้าฝืนทำ ก็มีโทษทางวินัย ได้แก่ เนื้อ ๑๐ ชนิด คือ ๑) เนื้อมนุษย์ ๒) เนื้อช้าง ๓) เนื้อม้า ๔) เนื้อสุนัข ๕) เนื้องู๖) เนื้อราชสีห์ ๗) เนื้อหมี ๘) เนื้อเสือโคร่ง ๙)เนื้อเสือดาว ๑๐) เนื้อเสือเหลือง ต่อให้เป็นไข้ ก็ห้ามฉัน

บทที่ ๓

กฐินขันธกะ

บทนี้ กล่าวถึงกฐินขันธกะ ว่าด้วยภิกษุปาไฐยรัฐเดินทางเข้าเฝ้า เป็นต้น, มาติกา ๘ เป็นต้น

ภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ จำนวน ๓๐ รูป ถืออารัญญิกธุดงค์ ถือปิณฑปาติกธุดงค์และถือเตจีวริกธุดงค์ เดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้วันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกตระหว่างทางภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะเหล่านั้นมีใจรัญจวน อยู่จำพรรษาด้วยคิดว่า “พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์”

ครั้นล่วงไตรมาส ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาแล้ว เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน พวกเธอมีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย เหตุการณ์ครั้งนี้ เป็นเหตุให้มีพระบรมพุทธานุญาตให้กรานกฐิน

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๘๗. กถินานุชานนา

๓๐๖. เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ตึสมตฺตา ปาเวยฺยกา ภิกฺขู สพฺเพ อารญฺญิกา สพฺเพ ปิณฺฑปาติกา สพฺเพ ปํสุกูลิกา สพฺเพ เตจีวริกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตา ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปกฏฺฐาย วสฺสูปนายิกาย นาสกฺขึสุ สาวตฺถิยํ วสฺสูปนายิกํ สมฺภาเวตฺวา อนฺตรามคฺเค สาเกเต วสฺสํ อุปคจฺฉึสุ. เต อุกฺกณฺฐิตรูปา วสฺสํ วสึสุ อาสนฺเนว โน ภควา วิหรติ อิโต ฉสุ โยชเนสุ น จ มยํ ลภาม ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ. อถ โข เต ภิกฺขู วสฺสํวุฏฺฐา เตมาสจฺจเยน กตาย ปวารณาย เทเว วสฺสนฺเต อุทกสงฺคเห อุทกจิกฺขลฺเล โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ กิลนฺตรูปา เยน สาวตฺถิ เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อาจิณฺณํ โข ปเนตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุนฺติ. อถ โข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ “กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ กจฺจิ สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ผาสุกํ วสฺสํ วสิตฺถ น จ ปิณฺฑเกน กิลมิตฺถา”ติ? “ขมนียํ ภควา ยาปนียํ ภควา สมคฺคา จ มยํ ภนฺเต สมฺโมทมานา อวิวทมานา วสฺสํ วสิมฺหา น จ ปิณฺฑเกน กิลมิมฺหา อิธ มยํ ภนฺเต ตึสมตฺตา ปาเวยฺยกา ภิกฺขู สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตา ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปกฏฺฐาย วสฺสูปนายิกาย นาสกฺขิมฺหา สาวตฺถิยํ วสฺสูปนายิกํ สมฺภาเวตฺวา อนฺตรามคฺเค สาเกเต วสฺสํ อุปคจฺฉิมฺหา. เต มยํ ภนฺเต อุกฺกณฺฐิตรูปา วสฺสํ วสิมฺหา ‘อาสนฺเนว โน ภควา วิหรติ อิโต ฉสุ โยชเนสุ น จ มยํ ลภาม ภควนฺตํ ทสฺสนายา’ติ. อถ โข มยํ ภนฺเต วสฺสํวุฏฺฐา เตมาสจฺจเยน กตาย ปวารณาย เทเว วสฺสนฺเต อุทกสงฺคเห อุทกจิกฺขลฺเล โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ กิลนฺตรูปา อทฺธานํ อาคตาติ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว วสฺสํวุฏฺฐานํ ภิกฺขูนํ กถินํ อตฺถริตุนฺติ. อตฺถตกถินานํ โว ภิกฺขเว ปญฺจ กปฺปิสฺสนฺติ อนามนฺตจาโร อสมาทานจาโร คณโภชนํ ยาวทตฺถจีวรํ โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโท โส เนสํ ภวิสฺสตีติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๘๗. กถินานุชานนา – การอนุญาตซึ่งกฐิน/

๓๐๖. เตน – นั้น/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **พุทฺโธ** – ผู้เป็นพระพุทธเจ้า/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สาวตฺถิยํ** – ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **วิหรติ** – ย่อมทรงประทับอยู่/ **เชตวเน** – ชื่อว่าเชตวัน/ **อนาถปิณฺฑิกสฺส** – ของคฤหบดีผู้มีก้อนข้าวเพื่อบุคคลผู้มีที่พึ่งหามิได้/ **อาราเม.** – ณ อาราม/

เตน โข – นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **ตึสมตฺตา** – ผู้มี ๓๐ รูปเป็นประมาณ/ **ปาเวยฺยกา** – ผู้พำนักอยู่ในเมืองชื่อว่าปาฐา/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **สพฺเพ** – ทั้งปวง/ **อารญฺญิกา** – เป็นผู้มีการถือเอาด้วยดีซึ่งการพำนักอยู่ในป่าเป็นวัตร/ **สพฺเพ** – ทั้งปวง/ **ปิณฺฑปาติกา** – เป็นผู้มีการถือเอาด้วยดีซึ่งการเที่ยวไปเพื่อก้อนข้าวเป็นวัตร/ **สพฺเพ** – ทั้งปวง/ **ปํสุกูลิกา** – เป็นผู้มีการถือเอาด้วยดีซึ่งการใช้สอยซึ่งผ้าที่เป็นฝั่งแห่งฝุ่นเป็นวัตร/ **สพฺเพ** – ทั้งปวง/ **เตจีวริกา** – เป็นผู้มีการถือเอาด้วยดีซึ่งการใช้สอยซึ่งจีวร ๓ ผืนเป็นวัตร/ **สาวตฺถึ** – สู่เมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **อาคจฺฉนฺตา** – มาอยู่/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ทสฺสนาย** – เพื่อการเห็น/ **อุปกฏฺฐาย** – ใกล้เข้ามาแล้ว/ **วสฺสูปนายิกาย** – ที่น้อมเข้าไปสู่พรรษา/ [**ติถิยา** – ครั้นเมื่อดิถี]**/ นาสกฺขึสุ** – ไม่ได้อาจแล้ว/ **สาวตฺถิยํ** – ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **วสฺสูปนายิกํ** – ที่น้อมเข้าไปสู่พรรษา/ [**ติถึ** – ซึ่งดิถี]**/ สมฺภาเวฏฺ** – เพื่อการให้มีพร้อม/ **อนฺตรามคฺเค** – ในระหว่างแห่งหนทาง/ **สาเกเต** – ในเมืองชื่อว่าสาเกต/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **อุปคจฺฉึสุ.** – เข้าถึงแล้ว/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกฺขู** – เป็นภิกษุทั้งหลาย/ **อุกฺกณฺฐิตรูปา** – เป็นผู้มีรูปที่กลุ้มใจแล้ว/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **วสึสุ** – อาศัยอยู่แล้ว/ **อาสนฺเนว** – ในที่ใกล้กันแล้วนั่นแล**/ โน** – ของข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **วิหรติ** – ย่อมทรงประทับอยู่/ **อิโต** – นี้/ [**ฐานโต** – จากสถานที่]/ **ฉสุ** – ๖ โยชน์/ **โยชเนสุ** – ในโยชน์ทั้งหลาย/ **น** – หามิได้/ **จ** – แต่ว่า/ **มยํ** – ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ลภาม** – ย่อมได้/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ทสฺสนายา"ติ.** – เพื่อการเห็น"ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกฺขู** – ภิกษุทั้งหลาย/ **วสฺสำวุฏฺฐา** – เป็นผู้อาศัยอยู่แล้วตลอดพรรษา/ **เตมาสจฺจเยน** – โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่ง ๓ เดือน/ [**อมฺเหหิ** – อันข้าพเจ้าทั้งหลาย]/ **กตาย** – กระทำแล้ว/ **ปวารณาย** – ครั้นเมื่อวาจาเป็นเครื่องยังกันและกันให้พอใจทั่ว/ **เทเว** – ครั้นเมื่อฝน/ **วสฺสนฺเต** – ตกอยู่/ **อุทกสงฺคเห** – ครั้นเมื่อการป้องกันด้วยน้ำ/ **อุทกจิกฺขลฺเล** – ชุ่มแฉะไปด้วยน้ำ/ **โอกปุณฺเณหิ** – ที่เปียกชุ่มแล้วด้วยน้ำ/ **จีวเรหิ** – มีจีวรทั้งหลาย/ **กิลนฺตรูปา** – เป็นผู้มีรูปที่เหน็ดเหนื่อยแล้ว/ **เยน** – ใด/ **[ทิสาภาเคน** – โดยส่วนแห่งทิศ]/ **สาวตฺถิ** – เมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **เชตวนํ** – วัดพระเชตวัน/ **อนาถปิณฺฑิกสฺส** – ของคฤหบดีผู้มีก้อนข้าวเพื่อบุคคลผู้มีที่พึ่งหามิได้/ **อาราโม.** – ที่เป็นอาราม/ **เยน** – ใด/ **[ทิสาภาเคน** – โดยส่วนแห่งทิศ]/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เตนุปสงฺกมึสุ;** – ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ **อุปสงฺกมิตฺวา** – ครั้นก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ **ภควนฺตं**–ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตฺวา** – ถวายบังคมอย่างยิ่งแล้ว/ **เอกมนฺตํ** – ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ **นิสีทึสุ.** – นั่งแล้ว/ **อาจิณฺณํ โข** – ประพฤติยิ่งแล้วแล/ **ปเนตं** – ก็ ข้อนั่น/ **พุทฺธานํ** – ผู้เป็นพระพุทธเจ้า/ **ภควนฺตานํ** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย/ **อาคนฺตุเกหิ** – ผู้จรมา/ **ภิกฺขูหิ** – ด้วยภิกษุทั้งหลาย/ **สทฺธึ** – กับ/ **ปฏิสมฺโมทิตฺถ.** – การบันเทิงพร้อมเฉพาะ/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกฺขู** – กับภิกษุทั้งหลาย/ **เอตทโวจ** – ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระดำรัสนั่น/

“กจฺจิ – บ้างหรือ/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**ตุมฺเหหิ** – อันเธอทั้งหลาย/ **จตุจกฺกํ** – ที่มี ๔ ล้อ/ **นวทฺวารํ** – ที่มี ๙ ประตู/ **สรีรยนฺตํ** – ยนต์คือสรีระ]/ **ขมนียํ** – พึงอดทนได้/ **กจฺจิ** – บ้างหรือ/ [**ตุมฺเหหิ** – อันเธอทั้งหลาย/ **จตุจกฺกํ** – ที่มี ๔ ล้อ/ **นวทฺวารํ** – ที่มี ๙ ประตู/ **สรีรยนฺตํ** – ยนต์คือสรีระ]/ **ยาปนียํ** – พึงให้เป็นไป/ **กจฺจิ** – บ้างหรือ/ [**ตุมฺเห** – เธอทั้งหลาย]/ **สมคฺคา** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สมฺโมทมานา** – เป็นผู้บันเทิงพร้อมกันอยู่/ **อวิวทมานา** – เป็นผู้ไม่กล่าวต่างกันอยู่/ **ผาสุกํ** – โดยความผาสุก/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **วสิตฺถ** – อาศัยอยู่แล้ว/ **น** – หามิได้/ **จ** – อนึ่ง/ [**ตุมฺเห** – เธอทั้งหลาย]/ **ปิณฺฑเกน** – ด้วยก้อนข้าว/ **กิลมิตฺถา”ติ?** – ลำบากแล้ว”ดังนี้?/

“ขมนียํ – พึงอดทนได้/ [**อมฺเหหิ** – อันข้าพระองค์ทั้งหลาย/ **จตุจกฺกํ** – ที่มี ๔ ล้อ/ **นวทฺวารํ** – ที่มี ๙ ประตู/ **สรีรยนฺตํ** – ยนต์คือสรีระ]/ **ภควา** – ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ยาปนียํ** – พึงให้เป็นไป/ **ภควา.** – ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สมคฺคา** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **จ** – อนึ่ง/ **มยํ** – ข้าพระองค์ทั้งหลาย/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **สมฺโมทมานา** – เป็นผู้บันเทิงพร้อมกันอยู่/ **อวิวทมานา** – เป็นผู้ไม่กล่าวต่างกันอยู่/ **ผาสุกํ** – โดยความผาสุก/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **วสิมฺหา** – อาศัยอยู่แล้ว/ **น** – หามิได้/ **จ** – อนึ่ง/ [**มยํ** – ข้าพระองค์ทั้งหลาย]/ **ปิณฺฑเกน** – ด้วยก้อนข้าว/ **กิลมิมฺหา”ติ.** – ลำบากแล้ว”ดังนี้/

อิธ – นี้/ [**ฐาเน** – ในสถานที่]/ **มยํ** – ข้าพระองค์ทั้งหลาย/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ตึสมตฺตา** – ผู้มี ๓๐ รูปเป็นประมาณ/ **ปาเวยฺยกา** – ผู้พำนักอยู่ในเมืองชื่อว่าปาฐา/ **ภิกฺขู** – เป็นภิกษุทั้งหลาย/ **สาวตฺถึ** – สู่เมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **อาคจฺฉนฺตา** – ไปอยู่/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ทสฺสนาย** – เพื่อการเห็น/ **อุปกฏฺฐาย** – ใกล้เข้ามาแล้ว/ **วสฺสูปนายิกาย** – ที่น้อมเข้าไปสู่พรรษา/ [**ติถิยา** – ครั้นเมื่อดิถี]**/ นาสกฺขิมฺหา** – ไม่ได้อาจแล้ว/ **สาวตฺถิยํ** – ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี/ **วสฺสูปนายิกํ** – ที่น้อมเข้าไปสู่พรรษา/ [**ติถึ** – ซึ่งดิถี]**/ สมฺภาเวฏฺ** – เพื่อการให้มีพร้อม/ **อนฺตรามคฺเค** – ในระหว่างแห่งหนทาง/ **สาเกเต** – ในเมืองชื่อว่าสาเกต/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **อุปคจฺฉิมฺหา.** – เข้าถึงแล้ว/ **เต** – เหล่านั้น/ **มยํ** – ข้าพระองค์ทั้งหลาย/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **อุกฺกณฺฐิตรูปา** – เป็นผู้มีรูปที่กลุ้มใจแล้ว/ **วสฺสํ** – ตลอดพรรษา/ **วสิมฺหา** – อาศัยอยู่แล้ว/ ‘**อาสนฺเนว** – ในที่ใกล้กันแล้วนั่นแล/ **โน** – ของข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **วิหรติ** – ย่อมทรงประทับอยู่/ **อิโต** – นี้/ [**ฐานโต** – จากสถานที่]/ **ฉสุ** – ๖ โยชน์/ **โยชเนสุ** – ในโยชน์ทั้งหลาย/ **น** – หามิได้/ **จ** – แต่ว่า/ **มยํ** – ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ลภาม** – ย่อมได้/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ทสฺสนายา’ติ.** – เพื่อการเห็น’ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **มยํ** – ข้าพระองค์ทั้งหลาย/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **วสฺสำวุฏฺฐา**– เป็นผู้อาศัยอยู่แล้วตลอดพรรษา/ **เตมาสจฺจเยน** – โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่ง ๓ เดือน/ [**อมฺเหหิ** – อันข้าพเจ้าทั้งหลาย]/ **กตาย** – กระทำแล้ว/ **ปวารณาย** – ครั้นเมื่อวาจาเป็นเครื่องยังกันและกันให้พอใจทั่ว/ **เทเว**–ครั้นเมื่อฝน/ **วสฺสนฺเต** – ตกอยู่/ **อุทกสงฺคเห** – ครั้นเมื่อการป้องกันด้วยน้ำ/ **อุทกจิกฺขลฺเล** – ชุ่มแฉะไปด้วยน้ำ/ **โอกปุณฺเณหิ**–ที่เปียกชุ่มแล้วด้วยน้ำ/ **จีวเรหิ** – มีจีวรทั้งหลาย/ **กิลนฺตรูปา**–เป็นผู้มีรูปที่เหน็ดเหนื่อยแล้ว/ **อทฺธานํ** – สู่หนทางไกล/ **อาคตา”ติ.** – มาแล้ว”ดังนี้/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถำ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหำ** – ข้าพเจ้า]/ **วสฺสำวุฏฺฐานำ** – ผู้อาศัยอยู่แล้วตลอดพรรษา/ **ภิกฺขูนำ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **กถินำ** – ซึ่งกฐิน/ **อตฺถริตฺถ.** – เพื่อการกราน/ **อตฺถตกถินานำ** – ผู้มีกฐินที่กรานแล้ว/ **โว** – แก่เธอทั้งหลาย/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ปญฺจ** – ๕ ประการ/ [**อานิสำสา** – อานิสงส์ทั้งหลาย]/ **กปฺปิสฺสนฺติ** – จักสำเร็จ/

[๑] **อนามนฺตจาโร** – การเที่ยวไปโดยการไม่บอกลา/

[๒] **อสมาทานจาโร** – การเที่ยวไปโดยการไม่ถือเอาพร้อม/

[๓] **คณโภชนำ** – การฉันโดยคณะ/

[๔] **ยาวทตฺถจีวรำ** – การใช้สอยซึ่งจีวรเพียงไรแต่ความต้องการ/

[๕] **โย จ** – ใด ด้วย/ **ตตฺถ** – นั้น/ [**อาวาเส** – ในอาวาส]/ **จีวรุปฺปาโท** – การเกิดขึ้นแห่งจีวร/ **โส** – นั้น/ [**จีวรุปฺปาโท** – การเกิดขึ้นแห่งจีวร]/ **เนสำ** – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขูนำ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย]/ **ภวิสฺสตี”ติ.** – จักมี”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๑๘๗. กฐินานุชานนา

ว่าด้วยทรงอนุญาตให้กรานกฐิน[๓]

เรื่องภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ ๓๐ รูป

[๓๐๖] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ จำนวน ๓๐ รูป ทั้งหมดถืออารัญญิกธุดงค์ ถือปิณฑปาติกธุดงค์และถือเตจีวริกธุดงค์ เดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้วันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกตระหว่างทางภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะเหล่านั้นมีใจรัญจวน อยู่จำพรรษาด้วยคิดว่า “พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์”

ครั้นล่วงไตรมาส ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาแล้ว เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำเป็นหล่มเลน พวกเธอมีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย เดินทางเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่สมควรการที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสนทนาปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณีครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกันร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกันอยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือ และบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ”

---

[๓] วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๕-๑๔๖.

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง พวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกันอยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และบิณฑบาตไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส พวกข้าพระองค์ มีประมาณ ๓๐ รูป เป็นภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ เดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้ถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางมาให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงจำพรรษาที่เมืองสาเกตระหว่างทางพวกข้าพระองค์รัญจวนใจ อยู่จำพรรษาด้วยคิดว่า ‘พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์’ ครั้นล่วงไตรมาสพวกข้าพระองค์ออกพรรษาแล้ว เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหนื่อย เดินทางไกลมาพระพุทธเจ้าข้า”

เรื่องอานิสงส์กฐิน ๕ อย่าง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กรานกฐินแล้วจะได้อานิสงส์ ๕ อย่าง คือ

๑. เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา

๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ

๓. ฉันคณโภชนะได้

๔. ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ

๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

ภิกษุทั้งหลายพวกเธอผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้อานิสงส์ ๕ อย่างนี้แล

๔. สรุป

พระพุทธเจ้าเล็งเห็นความลำบากในการเดินทางของภิกษุชาวเมืองปาเถยยะ เมื่อภิกษุอยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสแล้ว จึงมีบรมพุทธานุญาตให้ภิกษุได้กรานกฐิน เมื่อภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมจะได้อานิสงส์ ๕ อย่าง คือ ๑. เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา ๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ ๓. ฉันคณโภชนะได้ ๔. ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ ๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

กฐิน ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ๑) ทายก ผู้ถวาย ๒) วัตถุทานที่จะถวาย ได้แก่ ผ้าเท่านั้น วัตถุชนิดอื่นไม่เกี่ยว ๓) ปฏิคคาหก พระภิกษุผู้จำพรรษาถ้วนไตรมาส ในอาวาสนั้น

บุญประเภทอื่น ได้รับอานิสงส์เฉพาะผู้ถวาย (ทายก) เท่านั้น แต่บุญกฐิน ได้รับอานิสงส์ ทั้งผู้ถวายและผู้รับ

บทที่ ๔

จีวรขันธกะ

บทนี้ กล่าวถึงจีวรขันธกะ ว่าด้วยเรื่องจีวร ซึ่งหมอชีวกโกมารภัจ ได้ทำการรักษาภรรยาของเศรษฐีชาวเมืองสาเกต รักษาพระเจ้าพิมพิสารให้หายจากประชวรโรคริดสีดวงงอก เศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ บุตรเศรษฐีป่วยโรคเนื้องอกที่ลำไส้ ตลอดจนรักษาพระพุทธเจ้า กระทั่งมีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏในสมัยนั้น จึงมีลาภสักการะเกิดขึ้นมากมาก ครั้งหนึ่ง เมื่อได้ผ้าสิไวยกะ ๑ คู่ เป็นผ้าอย่างดีจึงได้ขอพรพระพุทธเจ้าเพื่อให้พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์รับคหบดีจีวร เป็นเหตุให้มีพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับคหบดีจีวร

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๒๑๐. วรยาจนากถา

๓๓๗. อถ โข ภควโต กาโย นจิรสฺเสว ปกตฺโต อโหสิ. อถ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตำ สิเวยฺยกำ ทุสฺสยุคำ อาทายเยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตำ เอตทโวจ “เอกาหำ ภนฺเต ภควนฺตำ วรำ ยาจามี”ติ. “อติกฺกนฺตวรา โข ชีวก ตถาคตา”ติ. “ยญฺจ ภนฺเต กปฺปติ ยญฺจ อนวชฺช”นฺติ. “วเทหิ ชีวกา”ติ. “ภควา ภนฺเต ปำสุกูลิโก ภิกฺขุสงฺโฆ จ. อิทำ เม ภนฺเต สิเวยฺยกำ ทุสฺสยุคำ รญฺญา ปชฺโชเตน ปหิตำ พหูนำ ทุสฺสานำ พหูนำ ทุสฺสยุคานำ พหูนำ ทุสฺสยุคสตานำ พหูนำ ทุสฺสยุคสหสฺสานำ พหูนำ ทุสฺสยุคสตสหสฺสานำ อคฺคญฺจ เสฏฺฐญฺจ โมกฺขญฺจ อุตฺตมญฺจ ปวรญฺจ. ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา สิเวยฺยกำ ทุสฺสยุคำ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ คหปติจีวรำ อนุชานาตู”ติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา สิเวยฺยกำ ทุสฺสยุคำ. อถ โข ภควา ชีวกำ โกมารภจฺจำ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหำเสสิ. อถ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหำสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว คหปติจีวรำ. โย อิจฺฉติ ปำสุกูลิโก โหตุ. โย อิจฺฉติ คหปติจีวรำ สาทิยตุ. อิตรีตเรน ปาหำ ภิกฺขเว สนฺตุฏฺฐึ วณฺเณมี”ติ.

อสฺโสสฺ โข ราชคเห มนุสฺสา “ภควตา กิร ภิกฺขูนำ คหปติจีวรำ อนุญฺญาต”นฺติ. เต จ มนุสฺสา หฏฺฐา อเหสฺ อุทคฺคา “อิทานิ โข มยำ ทานานิ ทสฺสาม ปุญฺญานิ กริสฺสาม ยโต ภควตา ภิกฺขูนำ คหปติจีวรำ อนุญฺญาต”นฺติ. เอกาเหเนว ราชคเห พหูนิ จีวรสหสฺสานิ อุปฺปชฺชึสุ.

อสฺโสสฺ โข ชานปทา มนุสฺสา “ภควตา กิร ภิกฺขูนำ คหปติจีวรำ อนุญฺญาต”นฺติ. เต จ มนุสฺสา หฏฺฐา อเหสฺ อุทคฺคา “อิทานิ โข มยำ ทานานิ ทสฺสาม ปุญฺญานิ กริสฺสาม ยโต ภควตา ภิกฺขูนำ คหปติจีวรำ อนุญฺญาต”นฺติ. ชนปเทปิ เอกาเหเนว พหูนิ จีวรสหสฺสานิ อุปฺปชฺชึสุ.

เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส ปาวาโร อุปฺปนฺโน โหติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสฺ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ปาวารนฺติ.

โกเสยฺยปาวาโร อุปฺปนฺโน โหติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสฺ. อนุชานามิ ภิกฺขเว โกเสยฺยปาวารนฺติ.

โกชวํ อุปฺปนฺนํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจฐ. อนุชานามิ ภิกฺขเว โกชวนฺติ.

๒๑๑. กมฺพลานุชานนาทิกถา

๓๓๘. เตน โข ปน สมเยน กาสิราชา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส อฑฺฒกาสิกํ กมฺพลํ ปาเหสิ อุปฑฺฒกาสินํ ขมมานนฺ. อถ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตํ อฑฺฒกาสิกํ กมฺพลํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อยํ เม ภนฺเต อฑฺฒกาสิโก กมฺพโล กาสิรญญา ปหิโต อุปฑฺฒกาสินฺ ขมมาโน. ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา กมฺพลํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา กมฺพลนฺ. อถ โข ภควา ชีวกนฺ โกมารภจฺจนฺ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิฯเปฯ ปทกฺขิณนฺ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถนฺ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว กมฺพล”นฺติ.

๓๓๙. เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส อุจฺจาวจานิ จีวรานิ อุปฺปนฺนานิ โหนฺติ. อถ โข ภิกฺขูนนฺ เอตทโหสิ “กึ นุ โข ภควตา จีวรนฺ อนุญญาตนฺ กึ อนนุญญาต”นฺติ? ภควโต เอตมตฺถนฺ อาโรเจฐ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ฉ จีวรานิ โขมนฺ กปฺปาสิกนฺ โกเสยฺยนฺ กมฺพลนฺ สาณนฺ ภงฺคนฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๒๑๐. วรยาจนากถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งการกราบทูลอ้อนวอนขอซึ่งพร/

๓๓๗. อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควโต** – ของพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **กาโย** – พระวรกาย/ **นจิรสฺเสว** – ต่อกาลไม่นานนั่นแล/ **ปกตตฺโต** – เป็นผู้มีตนที่กระทำทั่วแล้ว/ **อโหสิ.** – ได้เป็นแล้ว/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ชีวโก** – ชีวก/ **โกมารภจฺโจ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ตนฺ** – นั้น/ **สิเวยฺยกนฺ** – ที่เป็นผ้าสิไวยกะ/ **ทุสฺสยุคนฺ** – ซึ่งคู่แห่งผ้า/ **อาทาย** – ถือเอาแล้ว/ **เยน** – ใด/ **[ทิสาภาเคน** – โดยส่วนแห่งทิศ]/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เตนุปสงฺกมิ;** – ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ **อุปสงฺกมิตฺวา** – ครั้นก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ **ภควนฺตนฺ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตฺวา** – ถวายบังคมอย่างยิ่งแล้ว/ **เอกมนฺตนฺ** – ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ **นิสีทิ.** – นั่งแล้ว/ **เอกมนฺตนฺ** – ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ **นิสินฺโน โข** – ผู้นั่งแล้วแล/ **ชีวโก** – ชีวก/ **โกมารภจฺโจ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ภควนฺตนฺ** – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตทโวจ** – ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งคำพูดนั่น/ **“เอกาหนฺ** – ๑ ข้อ ข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ภควนฺตนฺ** – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **วรนฺ** – ซึ่งพร/ **ยาจามี”ติ.** – ย่อมกราบทูลอ้อนวอนขอ”ดังนี้/

“อติกฺกนฺตวรา โข – เป็นผู้ทรงมีพรที่ก้าวล่วงแล้วแล/ **ชีวก** – ดูก่อนชีวก/ **ตถาคตา”ติ.** – พระตถาคตเจ้าทั้งหลาย”ดังนี้/

“[อหนฺ – ข้าพระองค์/ **ตนฺ** – ข้อนั้น/ **วรนฺ** – ซึ่งพร/ **ยาจามิ** – ย่อมกราบทูลอ้อนวอนขอ]/ **ยญจ** – ข้อใด ด้วย/ **[วรนฺ** – พร]/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **กปฺปติ** – ย่อมควร/ **ยญจ** – ข้อใด ด้วย/ **[วรนฺ** – พร]/ **อนวชฺช”นฺติ.** – เป็นของมีโทษที่ควรเว้นหามิได้”ดังนี้/

“วเทหิ – จงกล่าวเถิด/ **[ตฺวนฺ** – เธอ]/ **ชีวกา”ติ.** – ดูก่อนชีวก”ดังนี้/

“ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ปสุกูลิโก** – เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าที่เป็นฝั่งแห่งฝุ่นเป็นวัตร/ **ภิกฺขุสงฺโฆ จ.** – หมู่แห่งภิกษุ ด้วย/ **อิทนฺ** – นี้/ **เม** – แก่ข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **สิเวยฺยกนฺ** – ที่เป็นผ้าสิไวยกะ/ **ทุสฺสยุคนฺ** – คู่แห่งผ้า/ **รญญา** – อันพระราชา/ **ปเสนทิโกสเลน** – ทรงพระนามว่าปัเสนทิโกสล/ **ปหิตนฺ**

– ทรงส่งไปก่อนแล้ว/ **พหูนํ** – จำนวนมาก/ **ทุสฺสานํ** – กว่าผ้าทั้งหลาย/ **พหูนํ** – จำนวนมาก/ **ทุสฺสยุคานํ** – กว่าคู่แห่งผ้าทั้งหลาย/ **พหูนํ** – จำนวนมาก/ **ทุสฺสยุคสตานํ** – กว่าร้อยแห่งคู่แห่งผ้าทั้งหลาย/ **พหูนํ** – จำนวนมาก/ **ทุสฺสยุคสหสฺสานํ** – กว่าพันแห่งคู่แห่งผ้าทั้งหลาย/ **พหูนํ** – จำนวนมาก/ **ทุสฺสยุคสตสหสฺสานํ** – กว่าแสนแห่งคู่แห่งผ้าทั้งหลาย/ **อคฺคญฺจ** – เป็นของล้ำเลิศ ด้วย/ **เสฏฺฐญฺจ** – เป็นของประเสริฐที่สุด ด้วย/ **โมกฺขญฺจ** – เป็นของใหญ่ ด้วย/ **อุตฺตมญฺจ** – เป็นของสูงสุด ด้วย/ **ปวรญฺจ.** – เป็นของประเสริฐกว่า ด้วย/ **ปฏิคฺคณฺหาตุ** – จงรับเอาเฉพาะเถิด/ **เม** – ของข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สิเวยฺยกํ** – ที่เป็นผ้าสิไวยกะ/ **ทุสฺสยุคํ** – ซึ่งคู่แห่งผ้า/ **ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ** – แก่หมู่แห่งภิกษุ ด้วย/ **คหปติจีวรํ** – ซึ่งจีวรของคฤหบดี/ **อนุชานาตู"ติ.** – ขอจงทรงอนุญาต"ดังนี้/

ปฏิคฺคเหสิ – ทรงรับเอาเฉพาะแล้ว/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **สิเวยฺยกํ** – ที่เป็นผ้าสิไวยกะ/ **ทุสฺสยุคํ** – ซึ่งคู่แห่งผ้า/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ชีวกํ** – ซึ่งชีวก/ **โกมารภจฺจํ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ธมฺมิยา** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถาย** – ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **สนฺทสฺเสสิ** – ชี้แจงด้วยดีแล้ว/ **สมาทเปสิ** – ให้ถือเอาด้วยดีแล้ว/ **สมุตฺเตเชสิ** – ให้อาจหาญขึ้นพร้อมแล้ว/ **สมฺปหํเสสิ.** – ให้ร่าเริงทั่วพร้อมแล้ว/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ชีวโก** – ชีวก/ **โกมารภจฺโจ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ธมฺมิยา** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถาย** – ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **สนฺทสฺสิโต** – ชี้แจงด้วยดีแล้ว/ **สมาทปิโต** – ให้ถือเอาด้วยดีแล้ว/ **สมุตฺเตชิโต** – ให้อาจหาญขึ้นพร้อมแล้ว/ **สมฺปหํสิโต** – ให้ร่าเริงทั่วพร้อมแล้ว/ **อุฏฺฐายาสนา** – ลุกขึ้นแล้ว จากที่เป็นที่นั่ง/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตฺวา** – ถวายบังคมอย่างยิ่งแล้ว/ **ปทกฺขิณํ** – ซึ่งประทักษิณ/ **กตฺวา** – กระทำแล้ว/ **ปกฺกามิ.** – หลีกออกไปแล้ว/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถํ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/

"อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **คหปติจีวรํ.** – ซึ่งจีวรของคฤหบดี/ **โย** – รูปใด/ [**ภิกฺขุ** – ภิกษุ]/ **อิจฺฉติ** – ย่อมต้องการ/ [**โส** – รูปนั้น/ **ภิกฺขุ** – ภิกษุ]/ **ปํสุกูลิโก** – เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าที่เป็นฝั่งแห่งฝุ่นเป็นวัตร/ **โหตุ.** – จงเป็นเถิด/ **โย** – รูปใด/ [**ภิกฺขุ** – ภิกษุ]/ **อิจฺฉติ** – ย่อมต้องการ/ [**โส** – รูปนั้น/ **ภิกฺขุ** – ภิกษุ]/ **คหปติจีวรํ** – ซึ่งจีวรของคฤหบดี/ **สาทิยตุ.** – จงยินดีเถิด/ **อิตรีตเรนปาหํ** – ข้าพเจ้า ด้วยปัจจัยตามที่ตามได้/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **สนฺตุฏฺฐึ** – ซึ่งความสันโดษ/ **วณฺเณมี"ติ.** – ย่อมพรรณนา"ดังนี้/

อสฺโสสฺถ โข – ได้สดับแล้วแล/ **ราชคเห** – ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์/ **มนุสฺสา** – มนุษย์ทั้งหลาย/ **"ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **กิร** – ได้ยินว่า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **คหปติจีวรํ** – จีวรของคฤหบดี/ **อนุญฺญาต"นฺติ.** – ทรงอนุญาตแล้ว"ดังนี้/

เต – เหล่านั้น/ **จ** – ก็/ **มนุสฺสา** – มนุษย์ทั้งหลาย/ **หฏฺฐา** – เป็นผู้ร่าเริงแล้ว/ **อเหฏฺฐ** – ได้เป็นแล้ว/ **อุทคฺคา** – เป็นผู้มีจิตที่มีอารมณ์เป็นเลิศในเบื้องบน/ **"อิทานิ โข** – ในบัดนี้แล/ **มยํ** – ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ทานานิ** – ซึ่งทานทั้งหลาย/ **ทสฺสาม** – จักถวาย/ **ปุญฺญานิ** – ซึ่งบุญทั้งหลาย/ **กริสฺสาม** – จักกระทำ/ **ยโต** – ในกาลใด/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **คหปติจีวรํ** – จีวรของคฤหบดี/ **อนุญฺญาต"นฺติ.** – ทรงอนุญาตแล้ว"

ดังนี้/ **เอกาเหเนว** – โดยวันเดียวเท่านั้น/ **ราชคเห** – ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์/ **พหูนิ** – จำนวนมาก/ **จีวรสหสฺสานิ** – พันแห่งจีวรทั้งหลาย/ **อุปฺปชฺชึสุ.** – เกิดขึ้นแล้ว/

อสฺโสฐ โข – ได้สดับแล้วแล/ **ชานปทา** – ผู้อาศัยอยู่ในชนบท/ **มนุสฺสา** – มนุษย์ทั้งหลาย/ **"ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **กิร** – ได้ยินว่า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **คหปติจีวรํ** – จีวรของคฤหบดี/ **อนุญฺญาต"นฺติ.** – ทรงอนุญาตแล้ว"ดังนี้/ **เต** – เหล่านั้น/ **จ** – ก็/ **มนุสฺสา** – มนุษย์ทั้งหลาย/ **หฏฺฐา** – เป็นผู้ร่าเริงแล้ว/ **อเหสฺ** – ได้เป็นแล้ว/ **อุทคฺคา** – เป็นผู้มีจิตที่มีอารมณ์เป็นเลิศในเบื้องบน/ **"อิทานิ โข** – ในบัดนี้แล/ **มยํ** – ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ **ทานานิ** – ซึ่งทานทั้งหลาย/ **ทสฺสาม**–จักถวาย/ **ปุญฺญานิ** – ซึ่งบุญทั้งหลาย/ **กริสฺสาม** – จักกระทำ/ **ยโต** – ในกาลใด/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **คหปติจีวรํ** – จีวรของคฤหบดี/ **อนุญฺญาต"นฺติ.** – ทรงอนุญาตแล้ว"ดังนี้/ **ชนปเทปิ** – แม้ในชนบท/ **เอกาเหเนว** – โดยวันเดียวเท่านั้น/ **ราชคเห** – ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์/ **พหูนิ** – จำนวนมาก/ **จีวรสหสฺสานิ** – พันแห่งจีวรทั้งหลาย/ **อุปฺปชฺชึสุ.** – เกิดขึ้นแล้ว/

เตน โข– นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **สงฺฆสฺส** – แก่สงฆ์/ **ปาวาโร** – ผ้าปาวาร/ **อุปฺปนฺโน** – เป็นผ้าที่เกิดขึ้นแล้ว/ **โหติ.** – ย่อมเป็น/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตมตฺถํ** – ซึ่งเนื้อความนั่น/ **อาโรเจสฺ.** – กราบทูลบอกแจ้งแล้ว/ **"อนุชานามิ** – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **ปาวาร"นฺติ.** – ซึ่งผ้าปาวาร"ดังนี้/

โกเสยฺยปาวาโร – ผ้าปาวารแกมไหม/ **อุปฺปนฺโน** – เป็นผ้าที่เกิดขึ้นแล้ว/ **โหติ.** – ย่อมเป็น/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตมตฺถํ** – ซึ่งเนื้อความนั่น/ **อาโรเจสฺ.** – กราบทูลบอกแจ้งแล้ว/

"อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **โกเสยฺยปาวาร"นฺติ.** – ซึ่งผ้าปาวารแกมไหม"ดังนี้/

โกชวํ –ผ้าโกเชาว์/ **อุปฺปนฺนํ**–เป็นผ้าที่เกิดขึ้นแล้ว/ **โหติ.**–ย่อมเป็น/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตมตฺถํ** – ซึ่งเนื้อความนั่น/ **อาโรเจสฺ.** – กราบทูลบอกแจ้งแล้ว/

"อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **โกชว"นฺติ.** – ซึ่งผ้าโกเชาว์" ดังนี้แล/

วรยาจนากถา – วรยาจนากถา/ **นิฏฺฐิตา.** – จบแล้ว/

ปฐมภาณวาโร – ปฐมภาณวาร/ **นิฏฺฐิโต.** – จบแล้ว/

๒๑๑. กมฺพลานุชานนาทิกถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งเรื่องมีการอนุญาตซึ่งผ้ากัมพลเป็นต้น/

๓๓๘. เตน โข – นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **กาสิราชา** – พระราชาทรงพระนามว่ากาสี/ **ชีวกสฺส** – แก่ชีวก/ **โกมารภจฺจสฺส** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **อฑฺฒกาสิกํ** – ที่มีราคาครึ่งกาสิยะ/ **กมฺพลํ** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **ปาเหสิ** – ทรงส่งไปก่อนแล้ว/ **อุปฑฺฒกาสินํ** – แก่ราคาครึ่งกาสิยะ/ **ขมมานํ.** – ที่สมควร/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ชีวโก** – ชีวก/ **โกมารภจฺโจ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ตํ** – ผืนนั้น/ **อฑฺฒกาสิกํ** – ที่มีราคาครึ่งกาสิยะ/ **กมฺพลํ** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **อาทาย** – ถือเอาแล้ว/ **เยน** – ใด/ **[ทิสาภาเคน** – โดยส่วนแห่งทิศ]/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เตนุปสงฺกมิ;** – ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ **อุปสงฺกมิตฺวา** – ครั้นก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ **ภควนฺตํ** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตฺวา** – ถวายบังคมอย่างยิ่งแล้ว/ **เอกมนฺตํ** – ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ **นิสีทิ.** – นั่งแล้ว/ **เอกมนฺตํ** – ณ ส่วน

ที่สุดข้างหนึ่ง/ **นิสินฺโน โข** – ผู้นั่งแล้วแล/ **ชีวโก** – ชีวก/ **โกมารภจฺโจ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ภควนฺตํ** – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตทโวจ** – ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งคำพูดนั่น/ **“อยํ** – ผืนนี้/ **เม** – แก่ข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **อฑฺฒกาสิโก** – ที่มีราคาครึ่งกาสิยะ/ **กมฺพโล** – ผ้ากัมพล/ **กาสิรญฺญา** – อันพระราชาทรงพระนามว่ากาสี/ **ปหิโต** – ทรงส่งไปแล้ว/ **อุปฑฺฒกาสินํ** – แก่ราคาครึ่งกาสิยะ/ **ขมมาโน.** – ที่ควร/

ปฏิคฺคณฺหาตุ – จงรับเอาเฉพาะเถิด/ **เม** – ของข้าพระองค์/ **ภนฺเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **กมฺพลํ** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **ยํ** – ใด/ [**กมฺพลสฺส** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **ปฏิคฺคณฺหณํ** – การรับเอาเฉพาะ]/ **มมสฺส** – พึงเป็นไป แก่ข้าพระองค์/ [**ตํ** – นั้น/ **กมฺพลสฺส** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **ปฏิคฺคณฺหณํ** – การรับเอาเฉพาะ]/ **ทีฆรตฺตํ** – ตลอดราตรีที่ยาวนาน/ **หิตาย** – เพื่อความเกื้อกูล/ **สุขายา”ติ.** – เพื่อความสุข”ดังนี้/

ปฏิคฺคเหสิ – ทรงรับเอาเฉพาะแล้ว/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **กมฺพลํ.** – ซึ่งผ้ากัมพล/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ชีวกํ** – ซึ่งชีวก/ **โกมารภจฺจํ** – ผู้เป็นกุมารที่ควรเลี้ยง/ **ธมฺมิยา** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถาย** – ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **สนฺทสฺเสสิฯเปฯ** – ชี้แจงแล้ว ฯลฯ/ **ปหกฺขิณํ** – ซึ่งประทักษิณ/ **กตฺวา** – กระทำแล้ว/ **ปกฺกามิ.** – หลีกออกไปแล้ว/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **นิทาเน** – ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล/ **เอตสฺมึ** – นั่น/ **ปกรเณ** – ในเพราะเรื่องเป็นเหตุกระทำก่อน/ **ธมฺมึ** – ที่ประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถํ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตฺวา** – ทรงกระทำแล้ว/ **ภิกฺขู** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนฺเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/

“อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **กมฺพล”นฺติ.** – ซึ่งผ้ากัมพล”ดังนี้/

๓๓๙. เตน โข – นั้นแล/ **ปน** – ก็/ **สมเยน** – โดยสมัย/ **สงฺฆสฺส** – แก่สงฆ์/ **อุจฺจาวจานิ** – มีเนื้อละเอียดและมีเนื้อหยาบ/ **จีวรานิ** – จีวรทั้งหลาย/ **อุปฺปนฺนานิ** – เป็นของที่เกิดขึ้นแล้ว/ **โหนฺติ**. – ย่อมเป็น/ **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภิกฺขูนํ** – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ **เอตทโหสิ** – ความคิดนั่น ได้มีแล้ว/ **“กึ นุ โข** – เพราะอะไรหนอแล/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **จีวรํ** – จีวร/ **อนุญฺญาตํ** – ทรงอนุญาตแล้ว/ **กึ** – อะไร/ [**จีวรํ** – จีวร/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า]/ **อนุญฺญาต”นฺติ.** – ทรงอนุญาตแล้ว”ดังนี้/ **ภควโต** – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตมตฺถํ** – ซึ่งเนื้อความนั่น/ **อาโรเจสฺ.** – กราบทูลบอกแจ้งแล้ว/

“อนุชานามิ – ย่อมอนุญาต/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [**อหํ** – ข้าพเจ้า]/ **ฉ** – ๖ ชนิด/ **จีวรานิ** – ซึ่งจีวรทั้งหลาย ได้แก่/ [๑] **โขมํ** – จีวรที่ทอแล้วด้วยเปลือกไม้/ [๒] **กปฺปาสิกํ** – จีวรที่ทอแล้วด้วยฝ้าย/ [๓] **โกเสยฺยํ** – จีวรที่ทอแล้วด้วยไหม/ [๔] **กมฺพลํ** – จีวรที่ทอแล้วด้วยขนสัตว์/ [๕] **สาณํ** –จีวรที่ทอแล้วด้วยป่าน/[๖] **ภงฺค”นฺติ.**–จีวรที่ทอแล้วด้วยผ้าที่ควรตัด”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๒๑๐. วรยาจนากถา

ว่าด้วยหมอชีวกโกมารภัจกราบทูลขอพร[๔]

[๓๓๗] ต่อมาไม่นานนัก พระผู้มีพระภาคทรงมีพระวรกายเป็นปกติ ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจึงถือผ้าสิไวยกะคู่ ๑ นั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลดังนี้ว่า “ข้าพระองค์ ทูลขอพรอย่างหนึ่งกับพระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชีวก”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทูลขอพรที่เหมาะสมและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จงพูดมาเถิด ชีวก”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสิไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด มีชื่อเด่นเยี่ยมกว่าคู่ผ้าเป็นอันมาก หลายร้อย หลายพัน หลายแสนคู่ พระเจ้าปัชโชตทรงส่งมาพระราชทาน พระองค์โปรดรับผ้าสิไวยกะคู่ ๑ ของข้าพระองค์เถิดพระพุทธเจ้าข้า และโปรดทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุสงฆ์”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสิไวยกะแล้ว ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจ ผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วจากไป

เรื่องทรงอนุญาตคหบดีจีวร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูปใดปรารถนาจะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจีวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้”

เรื่องจีวรเกิดขึ้นมากในกรุงราชคฤห์

คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์

ชาวชนบททราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย”

คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญเพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียวจีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในชนบท

---

[๔] วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗-๓๓๙/๑๙๗-๒๐๐.

เรื่องทรงอนุญาตผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์

สมัยนั้น ผ้าปาวารได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวาร”

ผ้าปาวารแกมไหมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวารแกมไหม”

ผ้าโกเชาว์เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าโกเชาว์”

ปฐมภาณวาร จบ

เรื่องผ้ากัมพลราคาครึ่งกาสิยะ

[๓๓๘] สมัยนั้น พระเจ้ากาสีทรงส่งผ้ากัมพลราคาครึ่งกาสิยะ๒ไปพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจ ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจรับผ้ากัมพลครึ่งกาสิยะนั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ชีวกโกมารภัจผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ผ้ากัมพลของข้าพระองค์ผืนนี้ราคาครึ่งกาสิยะ พระเจ้ากาสีพระราชทานมา ขอพระผู้มีพระภาคโปรดรับผ้ากัมพลผืนนี้เพื่อประโยชน์และความสุขตลอดกาลนานแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้ากัมพลแล้ว ชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากัมพล”

ทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด

เรื่องผ้าเนื้อดี เนื้อหยาบ

[๓๓๙] สมัยนั้น จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้างไม่ทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ ๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้) ๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย) ๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม) ๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์) ๕. สาณะ (ผ้าป่าน) ๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)”

๔. สรุป

เมื่อแรก พระภิกษุสงฆ์ยังใช้ผ้าจีวรเป็นผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ต่อมา หมอชีวก โกมารภัจ ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในทางการแพทย์ มีลาภสักการะเกิดขึ้นมากมาย ครั้งหนึ่ง เมื่อได้ผ้าสิไวยกะ ๑ คู่ เป็นผ้าเนื้อดี มีความประสงค์ถวายพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปทูลขอพรเพื่อให้พระพุทธเจ้ารับผ้าคู่นั้น เมื่อประชาชนทราบว่ามีพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับคหบดีจีวร จึงได้น้อมนำมาถวายกัน ต่อมาจึงมีพระพุทธานุญาตผ้าปาวารและผ้าโกเชาว์ ผ้ากัมพลและคหบดีจีวร ๖ ชนิด คือ ๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้) ๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย) ๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม) ๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์) ๕. สาณะ (ผ้าป่าน) ๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

จีวร : หมายถึง ผ้าสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยนุ่งห่ม

ไตรจีวร : หมายถึง ผ้า ๓ ผืน ที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระสงฆ์ใช้สอย ได้แก่ ๑.ผ้าอุตราสงค์ (ผ้าห่ม) ๒.ผ้าอันตรวาสก (ผ้านุ่ง) ๓.ผ้าสังฆาฏิ (ผ้าทับซ้อน) ที่พระสงฆ์พาดบ่าในปัจจุบัน

บังสุกุลจีวร : หมายถึง ผ้าที่เปื้อนฝุ่น, ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น ที่ชาวบ้านทิ้งแล้ว รวมถึงผ้าห่อศพ ไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวาย เมื่อแรกที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาใหม่ๆ พระสงฆ์ยังใช้ผ้าบังสุกุล

คหบดีจีวร : หมายถึง ผ้าที่คหบดี หรือชาวบ้านถวาย ต่อมา จำนวนพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น และชาวบ้านก็ศรัทธาเลื่อมใสมากขึ้น ปรารถนาจะได้บุญ จึงไปขออนุญาตให้พระพุทธเจ้า ให้พระสงฆ์รับจีวรที่ชาวบ้านถวายได้

บทที่ ๕

จัมเปยยขันธกะ

บทนี้ กล่าวถึงจัมเปยยขันธกะ ว่าด้วยเรื่องภิกษุชาวกรุงจัมปาแบ่งพรรคแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป เช่น ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๒๓๗. จตุวคฺคกรณาทิกถา

๓๘๘. ปญฺจ สงฺฆา จตุวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ปญฺจวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ทสวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ วีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ อติเรกวีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ จตุวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ฐเปตฺวา ตีณิ กมฺมานิ อุปสมฺปทำ ปวารณำ อพฺภานำ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ ปญฺจวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ฐเปตฺวา ทฺเว กมฺมานิ มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อุปสมฺปทำ อพฺภานำ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ ทสวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ฐเปตฺวา เอกำ กมฺมำ อพฺภานำ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ วีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ อติเรกวีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต.

๒. การแปลคำต่อคำ

๒๓๗. จตุวคฺคกรณาทิกถา

– วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งกรรมมีกรรมที่พึงกระทำด้วยสงฆ์มีคณะ ๔ รูปเป็นต้น/

๓๘๘. ปญฺจ – ๕ ประเภท/ **สงฺฆา** – สงฆ์ทั้งหลาย คือ/

[๑] **จตุวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๔ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/

[๒] **ปญฺจวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๕ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/

[๓] **ทสวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๑๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/

[๔] **วีสติวคฺโค** – ที่มีคณะ ๒๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/

[๕] **อติเรกวีสติวคฺโค** – ที่มีคณะเกินกว่า ๒๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ.** – หมู่แห่งภิกษุ/

ตตฺร – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขุสงฺเฆสุ** – บรรดาหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย]/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ยฺวายํ** – นี้ใด/ **จตุวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๔ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/ **ฐเปตฺวา** – ยกเว้น/ **ตีณิ** – ๓ ประการ/ **กมฺมานิ** – ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ **อุปสมฺปทำ** – ซึ่งอุปสมบท/ **ปวารณำ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องยังกันและกันให้พอใจทั่ว/ **อพฺภานำ** – ซึ่งการเรียกกลับ/ **ธมฺเมน** – ด้วยธรรม/ **สมคฺโค** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สพฺพกมฺเมสุ** – ในกรรมทั้งปวงทั้งหลาย/ **กมฺมปฺปตฺโต.** – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกรรม/

ตตฺร – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขุสงฺเฆสุ** – บรรดาหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย]/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ยฺวายำ** – นี้ใด/ **ปญฺจวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๕ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/ **ฐเปตฺวา** – ยกเว้น/ **เทฺว** – ๒ ประการ/ **กมฺมานิ** – ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ **มชฺฌิเมสุ** – ที่มีในท่ามกลาง/ **ชนปเทสุ** – ในชนบททั้งหลาย/ **อุปสมฺปทำ** – ซึ่งอุปสมบท/ **อพฺภานำ** – ซึ่งการเรียกกลับ/ **ธมฺเมน** – ด้วยธรรม/ **สมคฺโค** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สพฺพกมฺเมสุ** – ในกรรมทั้งปวงทั้งหลาย/ **กมฺมปฺปตฺโต.** – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกรรม/

ตตฺร – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขุสงฺเฆสุ** – บรรดาหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย]/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ยฺวายำ** – นี้ใด/ **ทสวคฺโค** – ผู้มีคณะ ๑๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/ **ฐเปตฺวา** – ยกเว้น/ **เอกำ** – อย่างเดียว/ **กมฺมำ** – ซึ่งกรรม คือ/ **อพฺภานำ** – ซึ่งการเรียกกลับ/ **ธมฺเมน** – ด้วยธรรม/ **สมคฺโค** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สพฺพกมฺเมสุ**–ในกรรมทั้งปวงทั้งหลาย/ **กมฺมปฺปตฺโต.** – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกรรม/

ตตฺร – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขุสงฺเฆสุ** – บรรดาหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย]/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ยฺวายำ** – นี้ใด/ **วีสติวคฺโค** – ที่มีคณะ ๒๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/ **ธมฺเมน** – ด้วยธรรม/ **สมคฺโค** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สพฺพกมฺเมสุ** – ในกรรมทั้งปวงทั้งหลาย/ **กมฺมปฺปตฺโต.** – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกรรม/

ตตฺร – เหล่านั้น/ [**ภิกฺขุสงฺเฆสุ** – บรรดาหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย]/ **ภิกฺขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ยฺวายำ** – นี้ใด/ **อติเรกวีสติวคฺโค** – ที่มีคณะเกินกว่า ๒๐ รูป/ **ภิกฺขุสงฺโฆ** – หมู่แห่งภิกษุ/ **ธมฺเมน** – ด้วยธรรม/ **สมคฺโค** – เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน/ **สพฺพกมฺเมสุ** – ในกรรมทั้งปวงทั้งหลาย/ **กมฺมปฺปตฺโต.** – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกรรม/

๓. การแปลโดยความ

๒๓๗. จตุวัคคกรณาทิกถา
ว่าด้วยกรรมที่สงฆ์กำหนดจำนวน ๔ รูปทำเป็นต้น[๕]

เรื่องสงฆ์ ๕ ประเภท

[๓๘๘] สงฆ์มี ๕ ประเภท คือ

๑. สงฆ์จตุวรรค (กำหนดจำนวน ๔ รูป)

๒. สงฆ์ปัญจวรรค (กำหนดจำนวน ๕ รูป)

๓. สงฆ์ทสวรรค (กำหนดจำนวน ๑๐ รูป)

๔. สงฆ์วีสติวรรค (กำหนดจำนวน ๒๐ รูป)

๕. สงฆ์อติเรกวีสติวรรค (กำหนดจำนวน เกิน ๒๐ รูป)

ภิกษุทั้งหลาย ในสงฆ์เหล่านั้น สงฆ์จตุวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรมเข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัพภานภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ปัญจวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมชนบท อัพภาน

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ทสวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่างยกเว้นอัพภานอย่างเดียว

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์วีสติวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่างภิกษุทั้งหลาย สงฆ์อติเรกวีสติวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง

๔. สรุป

พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุภิกษุชาวกรุงจัมปาแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป เช่น ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง จึงทรงกำหนดเกณฑ์การทำงานของสงฆ์ ๕ ประเภท คือ ๑. สงฆ์จตุวรรค (กำหนดจำนวน ๔ รูป) ๒. สงฆ์ปัญจวรรค (กำหนดจำนวน ๕ รูป) ๓. สงฆ์ทสวรรค (กำหนดจำนวน ๑๐ รูป) ๔. สงฆ์วีสติวรรค (กำหนดจำนวน ๒๐ รูป) ๕. สงฆ์อติเรกวีสติวรรค (กำหนดจำนวน เกิน ๒๐ รูป)

---

[๕] วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

พระพุทธเจ้ากำหนดให้สงฆ์ทำสังฆกรรม ดังนี้

สงฆ์จตุวรรค หมายถึง สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นการอุปสมบท สังฆปวารณา สวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส (อัพภาน)

สงฆ์ปัญจวรรค หมายถึง สงฆ์ ๕ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นการอุปสมบทกุลบุตรในมัชฌิมประเทศ และการสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.

สงฆ์ทสวรรค หมายถึง สงฆ์ ๑๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นการสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.

สงฆ์วีสติวรรค หมายถึง สงฆ์ ๒๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้.